

บทบรรณาธิการ

ความล่มสลายทางสติปัญญา

คำนำ

นอกเหนือจากอาการล่มสลายทางการเงิน สภาพคล่องและการเงินต่างประเทศแล้ว ในปัจจุบันทั้งระดับจุลภาคและมหภาคกล่าวได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์เกี่ยวกับความล่มสลายทางสติปัญญา องค์การในระดับจุลภาคและมหภาค หมดปัญญาในการแก้ไขปัญหของตนเอง เรื่องนี้พุทธทาสภิกขุ¹ ได้ชี้ให้เห็นในระดับจุลภาคว่าตามธรรมดาคนเราไม่ว่าจะทำอะไรหรือตั้งใจจะทำอะไร ก็ย่อมจะประสบปัญหาหรืออุปสรรคสิ่งที่เรียกว่าปัญหาหรืออุปสรรคดังกล่าว พอที่จะแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่: ปัญหาอยู่ที่ว่าสมรรถภาพในตัวของเราไม่พอประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งก็คือปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งอาจจะบุคคลและองค์กรข้างนอก หรือจะเป็นภาวะของธรรมชาติ หรือเป็นบุคคล หรืออาจจะเป็นอย่างอื่นก็ได้

การแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับการที่คนเรามีสมรรถภาพไม่พอ พุทธทาสภิกขุได้เสนอแนะให้แก้ไขโดยวิธีการทำจิตให้ว่าง เพื่อให้เกิดปัญญา² ขึ้นมา เนื่องจากเราเมื่อเกิดภาวะหัวเสียก็จะคิดอะไรไม่ออก คือจะเกิดความวุ่นวายและสับสนขึ้นในความคิด ท่านว่าจิตที่วุ่นวายมันไม่ว่าง พอทำให้จิตว่างมันก็มีปัญญาของมันเอง คำตอบหรือหนทางหรือทางเลือกในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคก็จะมีขึ้นมาเอง ซึ่งอย่างน้อยก็มีขึ้นมาเองตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นการเพียงพอในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรค หรือจะสามารถผ่านปัญหาหรืออุปสรรคไปได้และผ่านปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านั้นไปได้จนหมดสิ้น การแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคโดยวิธีนี้เป็นวิธีการของพุทธศาสนา แต่ก็สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคทางโลกได้

บุคคลจำนวนมากที่ดำรงชีวิตอยู่ในโลก ต่างก็มีหน้าที่และภารกิจจึงต้องเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคอยู่เป็นประจำ ถึงกับมีการกล่าวกันทั่วไปว่าที่ไหนมีมนุษย์ที่นั่นย่อมมีปัญหาหรืออุปสรรค บุคคลทั่วไปจะต้องเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคทางโลกอยู่ต่อไปตราบเท่ายังมีชีวิตอยู่ วิธีการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคในแง่มุมมองของพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องสมควรให้ความสนใจ

วิกฤติการณ์เกี่ยวกับความล่มสลาย

วิกฤติการณ์เกี่ยวกับความล่มสลายทางสติปัญญาที่ปรากฏขึ้นในประเทศไทยปัจจุบัน ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคได้แก่ ภาวะการณ์ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าภาวะหมดปัญญาที่จะแก้ไขและเยียวยา ปัญหาหรืออุปสรรคทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่เกิดขึ้น ล่องติดตามดูตัวปัญหาที่ปรากฏให้เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่

ปัญหาในระดับจุลภาค

- บิดา มารดา เกิดอาการหมดปัญญาที่จะแนะนำ สั่งสอน อบรมและถ่ายทอด วัฒนธรรมและค่านิยมที่มีคุณค่าแก่บุตร ธิดา ของตนเอง บุตร ธิดา พวกกันหันเหออกจาก วัฒนธรรมและค่านิยมที่มีคุณค่าดั้งเดิมและสากล ได้แก่: ความขยันขันแข็งในการศึกษา เล่าเรียนและการประกอบอาชีพ ความอดทนและความเพียร ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ สุจริต และความเป็นผู้นำ³

หลายครอบครัวที่บิดาถึงแก่กรรม มารดาไม่สามารถสั่งสอนและอบรม บุตร ธิดา ได้ บุตร ธิดา เกิดอาการไม่เชื่อฟัง เอาแต่ขอเงินอย่างเดียว ไม่เรียนหนังสือ เอาแต่เที่ยวเตร่ ไปวันหนึ่ง ๆ มารดาที่ยังมีชีวิตจำใจอยู่ในภาวะสายหน้า และกล่าวว่าเอามันไม่ไหว หมดปัญญา ใครจะเอาไปเลี้ยงก็เอาไปเลย

- ในระดับครอบครัว ก็เกิดอาการล่มสลายเหมือนกัน ถึงแม้ว่าครอบครัวจะมีบิดา มารดา บุตร ธิดา อยู่รวมกันเป็นตัวเป็นตนในรูปแบบของครอบครัวที่เป็นทางการ แต่ในด้าน เนื้อหาของความเป็นครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์ในลักษณะของการพูดคุยปรึกษาหารือกัน ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรม เรียกได้อย่างเต็มปากว่า บิดาไปทาง มารดาไปทาง และบุตร ธิดา ก็พากันไปอีกคนละหลาย ๆ ทาง เป็นต้น เมื่อมีผู้ตั้งคำถามหรือเข้าไปพูดคุยกับครอบครัวที่มีลักษณะดังกล่าว ทั้ง บิดา มารดา จะทำอาการสายหัวพร้อมกับกล่าวว่าหมดปัญญาที่จะพูดกับแม่เขา ช่างฝ่ายแม่ก็จะพูดว่าหมดปัญญาที่พูดกับพ่อเขา ในบางกรณีทั้งพ่อและแม่ ก็พูดพร้อม ๆ กันว่าหมดปัญญาที่จะอบรมสั่งสอนลูกชายและลูกสาว และนอกจากนี้ยังมีข้อนำสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่งว่า ทั้งบิดา มารดา มักจะขาดความกล้าที่จะพูดจาแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ลูก ๆ ของตน โดยพากันคิดว่าลูกของตนโตพอ และเป็นผู้ใหญ่พอแล้ว⁴ ไม่อยากจะไปสั่งสอนและอบรมอะไร

อนึ่งสำหรับบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่แล้วที่เห็นและได้รับผลทางลบจากการกระทำของ เด็ก ๆ หรือวัยรุ่นก็จะพากันพูดว่าเด็ก ๆ พวกนี้ ทำเรื่องนี้.... ทำเรื่องนั้น.... หรือมีพฤติกรรม อย่างนี้.... อย่างนั้น.... ได้อย่างไร.... พ่อแม่ไม่สั่งสอน⁵ เสียเลย

ปัญหาในระดับมหภาค

● องค์กรหลักทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เกิดอาการหมดสติปัญญา ชักช้า อืดอาด และมีความประมาทในการแก้ไขปัญหาค่าความนี้จะขอยกตัวอย่างปัญหาที่สำคัญที่เกิดขึ้นและอยู่กับประเทศของเราค่อนข้างนาน 10 ปัญหา ได้แก่

- (1) การเงินภายในและการเงินต่างประเทศ
- (2) การประท้วงของกลุ่มอาชีพที่ทำให้สาธารณชนได้รับความเดือดร้อน
- (3) การซื้อเสียง ขาดสิทธิ์ของการเลือกตั้งระดับต่าง ๆ
- (4) การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม
- (5) การทุจริตและประพฤติมิชอบของข้าราชการและนักการเมือง
- (6) การปล้น ฆ่า ช่มชู้ และทำร้ายชาวต่างประเทศ
- (7) อุบัติเหตุทางรถยนต์เนื่องจากผู้ขับขี่มีความประมาท และมีเมมา
- (8) การแพร่กระจายของยาเสพติดเข้าไปในหมู่เยาวชน
- (9) การทารุณและทำร้ายเด็ก-สตรี
- (10) การบุกรุกทำลายป่า และฆ่าสัตว์ป่า

ปฏิกริยาของโฆษก ผู้นำ นักบริหารระดับสูง และรัฐมนตรี ผู้รับผิดชอบขององค์กรหลัก ที่มีต่อปัญหาที่สำคัญ ๆ ดังกล่าว ได้แก่ การแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน เสนอแนะมาตรการและนโยบายในการแก้ไข รวมทั้งพากันขอรับรองสาธารณชนให้ใจเย็น ให้ความช่วยเหลือองค์กรหลักในการแก้ไข ครั้นสาธารณชนพากันถามถึงสาเหตุและชนิดของความช่วยเหลือที่ต้องการ บรรดาผู้รับผิดชอบทั้งหลายก็จะพากันตอบว่าอย่าไปกล่าวถึงสาเหตุของปัญหาอันเลย เรามาร่วมกันแก้ไขจะดีกว่า พร้อมกับกล่าวว่าประชาชนควรให้ความช่วยเหลือทุก ๆ ด้านให้มากที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาค่า ครั้นต่อมาเมื่อประชาชนทั่วไปได้ติดตามวิเคราะห์และประเมินการแก้ไขก็จะพบว่าไม่มีอะไรดีขึ้น จึงก่อให้เกิดข้อสงสัยเป็นอันมากกว่าบรรดาผู้รับผิดชอบจะหมดปัญญา สิ้นภูมิปัญญาที่จะแก้ไขแล้ว จึงได้พร้อมใจกันออกมาพูดจาด้วยถ้อยคำที่สวย ๆ งาม ๆ ปลอบใจประชาชนไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

แนวทางแก้ไขปัญหา

ความล่มสลายทางสติปัญญาของคนในชาติ ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนและทั่วไปไม่ว่าจะพิจารณากันในเรื่องใดและปัญหาใดก็ตาม ถึงขั้นนี้เห็นจะต้องศึกษาและพิจารณาถึงวิธีการและกระบวนการสร้างสติปัญญา รวมทั้งยุทธศาสตร์

ทางปัญญาของชาติ⁶ ว่าได้มีการลงทุนทั้งที่เป็นตัวเงินและที่เป็นความเพียรพยายามไปในการสร้างสติปัญญาของคนในชาติมากน้อยเพียงใด เหมาะสมหรือไม่เพียงใด จึงได้ปรากฏผลอย่างเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน มีความประมาทเลินเล่อ ปล่อยปละเลเลยเพียงใด ความจริงแล้วระเบียบวิธีและกระบวนการสร้างสติปัญญาตามแนวพุทธได้มีการศึกษาและปฏิบัติกันมาก ซึ่งก็สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในทางโลกได้ แต่ก็ยังคงได้ผลอยู่ในวงแคบ ยังไม่เพียงพอที่จะแก้ไข้ปัญหาให้เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกบางประการที่มีส่วนทำลายศักยภาพทางสติปัญญาของคนไทยให้อ่อนแอลง ผู้นำ นักบริหารขององค์กรหลัก ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ยังคงยอมรับและอยู่ใต้อิทธิพลของปัจจัยภายนอก ขาดการตั้งสติและใช้ปัญญาทำการวิเคราะห์ วิจัยเพื่อปรับปรุงระเบียบวิธีการคิดและการปฏิบัติให้เหมาะสม และยังคงขาดภูมิคุ้มกันในปัญหาที่สำคัญ ๆ ในระดับมหภาคสาธารณชนมีส่วนอย่างสำคัญในการต้อนรับปัจจัยภายนอกให้เข้ามาครอบงำ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของสาธารณชนเอง เช่น การบริโภคนิยม การแสวงหาความสุขทางกาย การปฏิเสธหรือไม่เห็นความสำคัญของการดำเนินชีวิตที่ใช้วิธีการตั้งสติ และการใช้ปัญญาทบทวน พิจารณาเหตุผล แสวงหาความรู้ และทักษะที่สำคัญ ๆ เพื่อดำเนินการแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีการดำเนินชีวิตทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคที่พึ่งพาเงินกู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินกู้จากต่างประเทศ การพึ่งเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและทันสมัยที่ต้องใช้จ่ายเงินมากไปเพื่อการนั้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงขาดการพัฒนาวิธีการคิดและทัศนคติในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าคิดจะพึ่งเงินกู้ภายในและเงินกู้จากต่างประเทศ ก็จะต้องคิดวิเคราะห์ผลได้ ผลเสีย ผลประโยชน์ และค่าใช้จ่ายของโครงการอย่างรอบคอบ กอปรด้วยสติปัญญาให้สามารถชำระหนี้คืนได้ รวมทั้งน่าจะคิดถึงการพึ่งตนเอง ทั้ง ๆ ที่การพึ่งตนเองนั้นเป็นหลักการหรือเป็นธรรมะที่สำคัญของพุทธศาสนา ในระดับมหภาคจึงเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง ที่คนไทยจะต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากภาวะ “มองใกล้ ใจแคบ ใฝ่ต่ำ” ให้เป็น “มองไกล ใจกว้าง ใฝ่สูง”⁷ เมื่อเป็นดังนี้ จึงเกิดปัญหาขึ้นทั่วไป ใ้มีผู้เสนอแนวทางทั้งในทางโลกและทางธรรมะ เพื่อแก้ไข้ปัญหาดังกล่าว เช่น การแก้ไข้ปัญหาด้วยสติปัญญา⁸ การดำเนินชีวิตด้วยความมีสติปัญญา⁹ คู่มือมนุษย์¹⁰ ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ¹¹ การทำปัญหาให้เป็นปัญญา¹² เป็นต้น

การดำรงชีวิตในระดับจุลภาคหรือในแง่ของแต่ละบุคคล และในระดับมหภาคหรือสาธารณชนในทางโลกนั้น คงจะรู้และเข้าใจกันดีว่ามีความยุ่งเหยิง สลับซับซ้อน มีปัญหาและอุปสรรคมากมาย ก่อให้เกิดความทุกข์และความเครียดนานาประการ ดังนั้นทั้งในแง่ของ

บุคคลและสาธารณชน จึงจำเป็นจะต้องปรับตัว ปรับแนวทางและวิธีการคิด และปรับการดำรงชีวิต ทางเลือกทางหนึ่งได้แก่ วิธีการตั้งสติและใช้ปัญญาในการดำรงชีวิตดังกล่าว

ความสำคัญของสติปัญญา

สติ ได้แก่ ความระลึกได้อยู่เสมอตลอดเวลา ระลึกได้อยู่ทุกขณะ¹³ ระลึกได้ว่าเรากำลังทำอะไร ส่วนสัมปชัญญะ ได้แก่ ความรู้ตัว รู้ตัวว่าอยู่ในสภาพอย่างไร เรารู้ตัวใหม่ในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป สติหรือการกำหนดรู้ทุกขณะ สติเป็นพลังโดยตัวของตัวเอง¹⁴ สติมีความหมายอีกด้านหนึ่งว่า ได้แก่ การระวังเพื่อมิให้คนหรือตัวเราสะดุด หรือพลาดโอกาสใช้ความเพียรพยายามไปให้ถึงเป้าหมายของตนเองหรือทำในสิ่งใดไม่ผิดพลาด บกพร่อง ประมาท ในกิจการหรือภารกิจทั้งปวง

พระธรรมปิฎก (ประยุตฺถ ปยุตโต) ได้อธิบายความหมาย พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบของคำว่าสติไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุดว่า “สติ นอกจากมีความหมายถึงการไม่ลืมที่ตรงกับ ความหมายที่กล่าวไว้ได้แก่ ความระลึกได้แล้ว ยังหมายถึงความไม่เผอเรอ ไม่เลินเล่อ ไม่พินเพื่อนเลือนลอยด้วย ความหมายในแง่ปฏิเสธเหล่านี้มุ่งตรงไปที่ความหมายว่ามีความระมัดระวังความตื่นตัวต่อหน้าที่ ภาวะที่พร้อมอยู่เสมอในอาการคอยรับรู้ของสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และจะต้องตระหนักว่าควรปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของจริยธรรม การทำหน้าที่ของสติมักถูกเปรียบเทียบกับนายประตูที่คอยระมัดระวังเฝ้าดูบุคคลที่เข้า-ออก อยู่เสมอ และคอยกำกับการโดยปล่อยคนที่ควรเข้าออกให้เข้าออกได้ และคอยกัน ห้ามคนที่ไม่ควรเข้าไม่ให้เข้าไป คนที่ไม่ควรออกมิให้ออกไป สติจึงเป็นธรรมะที่สำคัญในทางจริยธรรมเป็นอย่างมาก เพราะเป็นตัวควบคุมการปฏิบัติหน้าที่และเป็นตัวคอยป้องกันยับยั้งตนเอง ทั้งที่จะไม่ให้หลงเพลินไปตามความชั่ว และที่จะไม่ให้ความชั่วเล็ดลอดเข้าไปในจิตใจได้ พุดง่าย ๆ ว่าที่จะเตือนตนในการทำความดีและไม่เปิดโอกาสแก่ความชั่ว”¹⁵

ส่วนคำว่าปัญญา ก็ได้มีคำอธิบายในลักษณะที่รวบยอดได้ว่า “ปัญญาได้แก่ความรู้รอบรู้ในเหตุผล บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ ไม่ใช่ประโยชน์ และวิธีการทำตนให้พ้นทุกข์ภัยพิบัติ บรรลุถึงความสวัสดิ”¹⁶

ปัญญามี 3 ประเภท ได้มีคำอธิบายไว้ กล่าวคือ¹⁷

1) ปัญญาจำ หรือสุตมยปัญญา ได้แก่ การสร้างและพิจารณาความจำ การตอบคำถามความจำ การประเมินความจำ ความสามารถในการท่องจำของนักเรียน นิสิตและนักศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องของการใช้สมองในระดับต้น ๆ เท่านั้น

2) ปัญญาคิด หรือจินตมยปัญญา ปัญญาคิดได้แก่ การคิดเก่ง คิดมีเหตุผล มีสมมติฐาน มีการวิเคราะห์วิจารณ์ สามารถชี้คุณ ชี้โทษ สามารถสรุปได้ เป็นความสามารถในการคิดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรียกว่าเป็นปัญญาคิด¹⁸ เป็นการใช้สมองในระดับสูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง

3) ปัญญารู้สึก หรือภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาที่เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึก เป็นภาวะของจิตใจที่รู้สึกพอใจ หรือไม่พอใจ รู้สึกรัก เกลียด รู้สึกเยือกเย็นไม่มึนกลืน ปัญญารู้สึกเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นปัญญาที่เห็นเอง แต่คนทั่วไปไม่เห็นไม่รู้จัก

พุทธศาสนาสอนระเบียบวิธีปฏิบัติของการสร้างปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญารู้สึกที่จะปฏิบัติให้จิตใจมั่นคง เยือกเย็น ไม่หวั่นไหว ทั้งทางฝ่ายรักและฝ่ายเกลียดชัง แต่ให้ตั้งอยู่กับความสุขสงบ ความเย็น และความสงบระงับ เป็นต้น

พุทธศาสนาให้ความสำคัญของสติปัญญามาก โดยเฉพาะปัญญาที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้¹⁹ ได้แก่ “ปัญญาเป็นรัตนของนรชน” กล่าวคือ คนเรามีรัตนะ ได้แก่ ปัญญาติดตัวมาตั้งแต่พัฒนาขึ้นได้ คนเราจึงมีความสามารถ ฉลาด เปลี่ยนภาวะจากความเป็นคนป่ามาเป็นคนเมือง มีความก้าวหน้าและพัฒนาด้วยจริยธรรมและวัฒนธรรม มีบ้านเมือง มีระเบียบวินัย มีการปกครอง มีศาสนา มีเครื่องบำรุงความสุขทางกายและทางใจ อำนาจของปัญญาทำให้เกิดสิ่งดังกล่าว ปัญญาที่เป็นรัตนะนั้นจะต้องเป็นปัญญาที่ชอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นความฉลาดรอบรู้ ความชัดเจน การวินิจฉัยได้ถูกต้อง มีสามัญสำนึกดี มีเหตุผลในสิ่งทั้งหลาย ปัญญาที่ชอบดังกล่าวเป็นผลมาจากปัญญาที่เป็นพื้นฐานอันได้มาแต่กำเนิดของนรชนหรือบุคคล

อนึ่ง นอกจากนี้พระพุทธเจ้า ยังได้ตรัสให้เห็นความสำคัญของปัญญาไว้ในกรณีต่าง ๆ²⁰ ได้แก่ “ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก” กล่าวคือบุคคลสามารถใช้ปัญญาอบรมเพิ่มเติมปัญญา ให้ส่องสว่างยิ่งขึ้นได้โดยลำดับ จึงเป็นเหตุให้มองเห็นสิ่งจะ คือให้รู้แจ้งเห็นจริง ให้บรรลุประโยชน์ตั้งแต่ขั้นต้น จนถึงขั้นสูงสุด ได้แก่ ปัญญาขั้นสูงสุดเป็นปัญญาที่สมบูรณ์เต็มที่ข่อมทำให้มีจิตผ่องใส ทำให้รู้แจ้งเห็นจริง และบรรลุประโยชน์สูงสุด พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสเตือนสาวกไว้ว่า “อย่าประมาทปัญญา” กล่าวคือให้ใช้ปัญญานั้นเอง การฝึกฝนใช้ปัญญาจนรู้แจ้งเห็นจริงแล้วข่อมปฏิบัติตนไปในทางที่ถูกที่ควรตลอดเวลา

ภารกิจเร่งด่วนของบุคคลและสาธารณชน

ภารกิจของแต่ละบุคคลและของสาธารณชน จึงอยู่ที่ความเพียรและอดทนในการทำ ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับ สติ สัมปชัญญะ และปัญญา รวมทั้งใช้ความเพียรในการฝึกตั้งสติสัมปชัญญะ อบรมให้เกิดปัญญาเพิ่มขึ้น การฝึกการใช้สติปัญญา ศึกษาและพิจารณา

สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา กระบวนการแก้ไขปัญหาจึงประกอบด้วยการศึกษา และการอบรมเพื่อให้เกิดทักษะด้านต่าง ๆ ดังนั้นความเพียร และอดทนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของบุคคลในการบรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าว

สมนึก แดงเจริญ*

เชิงอรรถ

¹ พุทธทาสภิกขุ. การแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา เลขที่ 35/270 ถนนจรัลสนิทวงศ์ 62 บางพลัด บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700, 2540 หน้า 1

² เฟิงอั่ง., หน้า 1-2

³ ปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่งว่าลูกหลานมักจะชอบและติดเพื่อน ชอบคบเพื่อนซึ่งอ้างว่าเป็นเพื่อนตาย คบเพื่อนที่ไม่เอาไหน ที่ไม่เรียนหนังสือ ไม่ทำงาน ไม่เคารพเชื่อฟังบิดา มารดา ไม่ซื่อสัตย์ สุจริต นิยมชมชอบวัตถุของเพื่อนที่มีบิดา มารดาร่ำรวย และโน้มน้าบปลายก็ได้รับอันตรายพร้อมกับเพื่อน จากการใช้วัตถุที่ทันสมัยที่ได้มาจากบิดา มารดา ของเพื่อนที่ร่ำรวย หรือมีการลักขโมยวัตถุของบิดา มารดา ที่ร่ำรวยมาใช้ ทำให้เกิดอันตรายต่อตนเอง และบรรดาเพื่อน ๆ ที่สนิทสนมที่ร่วมกิจกรรม การเที่ยวเตร่และการแสวงหาความสนุกสนาน

⁴ รองศาสตราจารย์ ศรีวิงศ์ สุมิตร รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนถึงกรณีที่มหาวิทยาลัยได้เข้มงวดกวดขันการแต่งกายของนิสิตหญิง เพื่อประโยชน์ด้านความปลอดภัยและอนาคตของนิสิตหญิงเอง โดยกล่าวว่าถ้าเกิดปัญหาขึ้นแล้วผู้ปกครองก็มักจะโทษมหาวิทยาลัยและอาจารย์ว่าทำไมไม่ดูแลหรือดูแลลูกศิษย์ไม่ดี ในปัจจุบันผู้ปกครองไม่สามารถดูแลลูกหลานของตนเองได้ เมื่อทำผิดก็ไม่กล้าตักเตือนเพราะเห็นลูกเป็นเทวดา รายละเอียดจะศึกษาได้จาก มติชนรายวัน. ฉบับวันพุธที่ 28 มกราคม 2541 หน้า 1 และ 24

⁵ เป็นคำกล่าวของชาวบ้านที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในอดีต และในปัจจุบันนี้ก็ยังมีใช้อยู่ แต่ก็ยังมีคำแก้ตัวว่าถึงแม้ว่าพ่อแม่จะสั่งสอน แต่เด็ก ๆ คงจะไม่ปฏิบัติและไม่สนใจเองมากกว่า

⁶ รายละเอียดจะศึกษาได้จาก ศ. น.พ.ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2538

---

* รองศาสตราจารย์ สาขาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกริก

⁷ ศ. น.พ.ประเวศ วะสี ได้ตั้งความหวังร่วมกับพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ว่าคนไทยเราน่าจะเปลี่ยนพฤติกรรมในลักษณะดังกล่าว รายละเอียดจะศึกษาได้จาก ศ. น.พ.ประเวศ วะสี, ก้างแล้ว., หน้า 4, (ถ้อยแถลงในการจัดพิมพ์) และ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรม จำกัด, 2540 (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางเอิบ นรนิติผดุงการ ณ วัดธาตุทอง วันอาทิตย์ที่ 11 พฤษภาคม 2540)

⁸ พุทธทาสภิกขุ, อ่างแล้ว.

⁹ เป็นหัวข้อหนึ่งของผลงานของพุทธทาสภิกขุ, เพิ่งอ้าง., หน้า 13

¹⁰ พุทธทาสภิกขุ. คู่มือมนุษย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2532

¹¹ ผลงานของ ศ. น.พ.ประเวศ วะสี, อ่างแล้ว.

¹² คำกล่าวของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ซึ่งปรากฏในผลงานปาฐกถาและข้อเขียนด้านธรรมะของท่านหลายเรื่อง

¹³ พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่ocha สุภัทโท). สติ สมาธิ ปัญญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2540, หน้า 19

¹⁴ รายละเอียดจะศึกษาได้จาก. พลั้งแห่งสติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2520, หน้า 1-9 โดย Nyanaponika Mahathera แปลโดย หัตถ์นิย หงส์ลดารมภ์

¹⁵ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, 2538, หน้า 804-805

¹⁶ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒโน). หลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2526, หน้า 12

¹⁷ พระวราศักดิ์ วรธัมโม. ชีวิตสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโฟโต้เซ็ท จำกัด, 2531, หน้า 88-89

¹⁸ ปัญญาเกิดจากการได้กิน ได้ฟัง การคิด การวินิจฉัยพิจารณา และการวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งสุดมกปัญญาและจินตมกปัญญา เป็นปัญญาที่ในระดับโลกียวิสัย หรือเป็นปัญญาทางโลกที่มีผู้เรียนกันมาก ทั้งเรียนจากในประเทศและต่างประเทศ เป็นปัญญาที่พ้นทุกข์ไม่ได้ พ้นทุกข์ได้ยาก ปัญญาของพุทธศาสนาเป็นปัญญาโลกุตตระ เป็นปัญญาที่พ้นจากทุกข์ พ้นจากวิภวสงสาร ได้แก่ การอบรมจิตใจหรือภาวนามกปัญญาไม่ต้องอาศัยการฟัง ไม่ต้องอาศัยการคิด ถึงฟังมาแล้วก็ตี ถึงคิดมาแล้วก็ตี เมื่อทำการภาวนาทั้งการฟัง และการคิด แต่มาทำจิต (ภาวนา) อย่างที่เรียกว่าการทำกรรมฐาน รายละเอียดจะศึกษาได้จาก พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่ocha สุภัทโท). พระธรรมเทศนา. กรุงเทพมหานคร: ไม่ปรากฏชื่อโรงพิมพ์, 2540, หน้า 57-58

¹⁹ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒโน). หลักการทำสมาธิเบื้องต้น ปัญญา นิเวศน์ และกัมมัฏฐานสำหรับแก้การหลงลืมตัว ศาสนาและทศพิธราชธรรม. นครศรีธรรมราช: บริษัทไทม์พรีนติ้ง จำกัด, 2539, หน้า 10,11 และ 12

²⁰ เพิ่งอ้าง., หน้า 12

ตำราและหนังสืออ้างอิง

1. สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). หลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2526
2. สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). หลักการทำสมาธิเบื้องต้น ปัญญา นวัตกรรม และกัมมัฏฐาน สำหรับแก่การหลงลืมตัว ศาสนา และทศพิธราชธรรม. นครศรีธรรมราช: บริษัท ไทม์พริ้นติ้ง จำกัด, 2539
3. พุทธทาสภิกขุ. การแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา. 2540
4. พุทธทาสภิกขุ. คู่มือมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2532
5. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหกรรมิก จำกัด, 2540
6. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, 2538
7. พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่ocha สุภโท). สติ สมาธิ ปัญญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2540
8. พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่ocha สุภโท). พระธรรมเทศนา. กรุงเทพมหานคร: ไม่ปรากฏชื่อโรงพิมพ์, 2540
9. พระวรวงศ์เธอ วัธมโม. ชีวิตสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โฟโต้เซ็ท จำกัด, 2531
10. Nyanaponika Mahathera พลังแห่งสติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2518, (แปลโดย ทศนีย์ หงส์ดารมภ์)
11. ศ. น.พ. ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับบลิชชิ่ง จำกัด, 2538
12. ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. สังคมทุรชน: ยุทธศาสตร์ความล่มสลายของสังคม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชัดเชสมิเดีย จำกัด, 2539
13. โครงการการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. ความฝันของแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตะวันออก จำกัด, 2539
14. น.ส.พ. มติชนรายวัน, ฉบับวันพุธที่ 28 มกราคม 2541